

Nargiza NORQOBILOVA

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

O‘ZBEKISTONDA XALQARO MOLIYA OPERATSIYALARINI RIVOJLANTIRISHDAGI ASOSIY MUAMMOLAR

Annotatsiya. Maqolamizda xalqaro moliyaviy tashkilotlarning ahamiyati va ularning iqtisodiyotni rivojlantirishdagi o‘rni, hamda O‘zbekistonning bugungi kundagi xalqaro moliya tashkilotlari bilan moliyaviy munosabatlari tahlili va ular o‘rtasidagi hamkorlikni kengaytirish istiqbollari haqida so‘z yuritiladi. Mamlakatimizda iqtisodiyotdagi bugungi kunning muhim vazifalaridan biri bu moliya bozorini rivojlantirish va xalqaro moliyaviy munosabatlarni yo‘lga qo‘yishdir. Moliya bozori iqtisodiyotni rivojlantirish, yalpi ichki mahsulotlarni oshirish, kapital jalb qilish, investitsion jozibadorlikni oshirishga xizmat qilishini ko‘rishimiz mumkin. Maqolada o‘zbekistonning bu tashkilotlar bilan uzoq muddatli strategiyalar orqali barqaror rivojlanish, yashil iqtisodiyot, inklyuziv iqtisodiyot, kambag‘allikni qisqartirish, bandlikni taminlash va zamonaviy infrotuzilmani yaratishga qaratilgan istiqbolli loyihalari yoritilgan. Ushbu hamkorlik natijasida mamlakatimizning global iqtisodiyotga integratsiyasini kuchayishi ko‘zda tutilgan.

Kalit so‘zlar: moliyaviy hisobotning xalqaro standarti, buxgalteriya hisobining milliy standarti, moliyaviy hisobot, moliyaviy tahlil, sifatli moliyaviy axborot, iqtisodiy samaradorlik, investitsion muhit, kapital bozori.

MAIN PROBLEMS IN THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL FINANCIAL TRANSACTIONS IN UZBEKISTAN

Abstract. Our article discusses the importance of international financial organizations and their role in economic development, as well as an analysis of Uzbekistan's current financial relations with international financial organizations and the prospects for expanding cooperation between them. One of the important tasks of our country's economy today is the development of the financial market and the establishment of international financial relations. We can see that the financial market

serves to develop the economy, increase gross domestic product, attract capital, and increase investment attractiveness. The article highlights Uzbekistan's promising projects with these organizations aimed at sustainable development, green economy, inclusive economy, poverty reduction, employment generation, and creation of modern infrastructure through long-term strategies. As a result of this cooperation, it is envisaged that our country will strengthen its integration into the global economy.

Keywords: *international financial reporting standard, national accounting standard, financial reporting, financial analysis, quality financial information, economic efficiency, investment environment, capital market.*

ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ ФИНАНСОВЫХ ОПЕРАЦИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ

Абстрактный. В нашей статье рассматривается значение международных финансовых организаций и их роль в экономическом развитии, а также анализ текущих финансовых отношений Узбекистана с международными финансовыми организациями и перспективы расширения сотрудничества между ними. Одной из важных задач экономики нашей страны сегодня является развитие финансового рынка и налаживание международных финансовых отношений. Мы видим, что финансовый рынок служит развитию экономики, увеличению валового внутреннего продукта, привлечению капитала и повышению инвестиционной привлекательности. В статье освещаются перспективные проекты Узбекистана с этими организациями, направленные на устойчивое развитие, зеленую экономику, инклюзивную экономику, сокращение бедности, создание рабочих мест и создание современной инфраструктуры посредством долгосрочных стратегий. Ожидается, что это сотрудничество усилит интеграцию нашей страны в мировую экономику.

Ключевые слова: *международный стандарт финансовой отчетности, национальный стандарт бухгалтерского учета, финансовая отчетность, финансовый анализ, качественная финансовая информация, экономическая эффективность, инвестиционная среда, рынок капитала.*

KIRISH

Globallashuv jarayonlarining rivojlanib borishi mamlakatlarni xalqaro maydonga chiqishga va yagona jahon iqtisodiyotini barpo etishga undamoqda. Bu esa “dunyodagi barcha mamlakatlar umumiy iqtisodiy qonunlarga ko‘ra rivojlanadi va ular xalqaro munosabatlar iqtisodiy xarakterining ustuvor bo‘lishini anglatadi”[1].

Bugun O‘zbekiston tashqi siyosati va iqtisodiy faoliyatidagi o‘zgarishlar, islohotlar mamlakatimiz bilan hamkorlik qilayotgan jahon va mintqa mamlakatlari hayotida yangi sahifa, yangi burilish yasamoqda. Eng avvalo, Markaziy Osiyo mamlakatlari qarashlari va intilishlarini bir maqsadda birlashtirish hamda xalqaro doiradagi jarayonlarda bir-birini o‘zaro qo‘llab-quvvatlash prinsipi mintqa davlatlari tashqi siyosatining ustuvor vazifasiga aylanishga ulgurdi. O‘zini dunyoga qayta kashf qilayotgan O‘zbekiston ham qo‘shni mamlakatlar bilan iliq do‘stona munosabatda bo‘lib, hamkorlik va integratsiya aloqalarini yanada yangi bosqichga olib chiqishga harakat qilmoqda.

Ammo, O‘zbekiston Respublikasining xalqaro moliya tizimiga sekin kirib borayotgani, integratsiya dasturlarini amalga oshirishda vujudga kelayotgan tushunmovchilik va kamchiliklar, monopol korxonalarning yopiq moliya tizimini yoqlashi ushbu sohada bir qancha muammolarni keltirib chiqarmoqda. Shu sababli, yuzaga kelayotgan muammolarni bartaraf etish va ushbu muammolar yuzasidan ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish, eng maqbul variantlarda xalqaro tizim elementlarini qabul qilish masalalarini ko‘rib chiqish bugunning eng muhim masalalaridan biridir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Jahon moliya bozori atamasini turli mualliflar turli xilda izohlaydi. “Jahon moliya bozori” atamasining turli izohlardagi farqi uning keng yoki tor ma‘nodagi izohi hisoblanadi. Lekin keng yoki tor ma‘nodagi izohi ham turlicha tushuniladi. Masalan, taniqli olim L.N.Krasavinaning qayd etishicha, “jahon moliya bozorlari keng ma‘noda mamlakatlar orasida pulli kapitallarning akkumulyatsiyasi va qayta taqsimotini ta‘minlovchi bozor munosabatlari sohasidir. Jahon moliya bozori tor

ma'noda fond bozori, ya'ni qimmatli qog'ozlar bilan operatsiyalar bozoridir"[2]. D.M.Mixaylov jahon moliya bozorini unda muomalada bo'lgan vositalar nuqtayi nazaridan ko'rsatib o'tadi. Bunda uning fikricha, jahon ssuda kapitali bozori va jahon moliya bozori "tushuncha nuqtayi nazaridan bu tushunchadan ko'proq amaliy foydalanishda o'xshash kategoriyalar hisoblanadi. Shuningdek, V.A.Slepov va E.A.Zvonovalar xalqaro moliya bozori ta'rifida bozorning mohiyatini emas, balki moliyaviy tizim tushunchasini asos qilib oladilar: "Xalqaro moliya bozori – xalqaro moliyaning xalqaro moliya tizimidagi ma'lum doiralardagi harakati shakli"[3]. Mazkur mualliflarning fikricha, Jahon moliya bozori tushunchasi xalqaro moliya bozoriga nisbatan kengroq tushuncha hisoblanadi, bunda xalqaro va milliy moliya bozorlari yg'indisini tushunish lozim, ularning har biri o'ziga xos xususiyatlar, (yagona) alohidalik va mustaqillikka ega. Xalqaro moliya bozoriga kelsak, u quyidagi bozorlar: valyuta, kredit, fond, investitsiyalar, sug'urta bozorini o'z ichiga oladi. R.E.Olimova o'z tadqiqotida O'zbekiston va xalqaro moliyaviy tashkilotlar o'rtasidagi moliyaviy munosabatlarni rivojlantirish masalalari, hozirgi kunda mustaqil respublikamizning dunyoning yirik moliya tashkilotlari bilan aloqasi kuchayib borayotganini ko'rsatib o'tgan. Bu esa o'z navbatida, O'zbekiston tadbirkorlari uchun jahon bozoriga chiqish va natijada respublikada iqtisodiy, ijtimoiy farovonlik yanada rivojlantirishini ta'kidlagan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

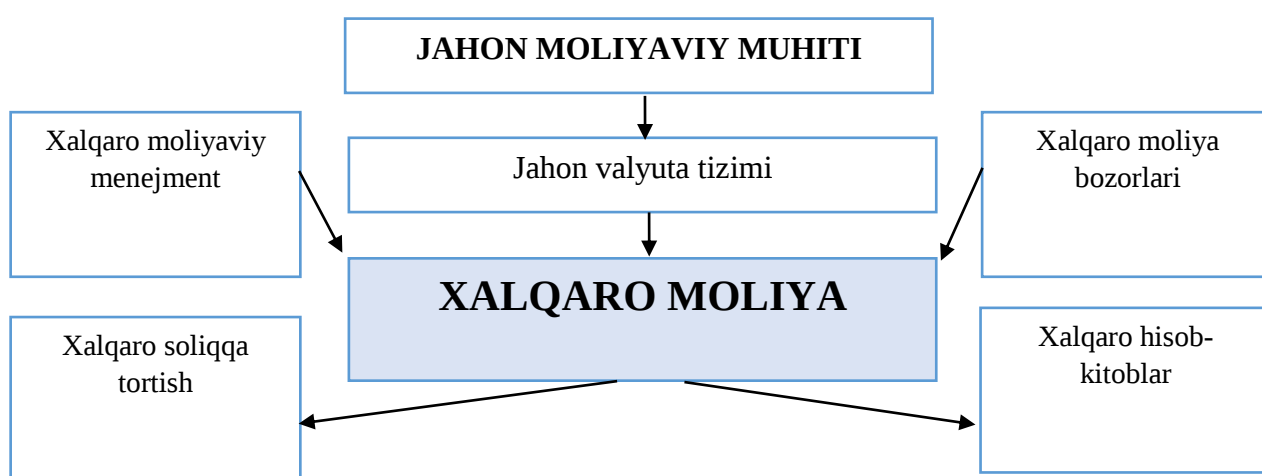
Xalqaro moliya operatsiyalarini rivojlantirishdagi asosiy muammolar bo'yicha mavjud bo'lgan ilmiy tadqiqotlar, statistik ma'lumotlarni o'rganish va iqtisodiy jihatdan tahlil qilish, mantiqiy fikrlash, ilmiy abstraksiya, ma'lumotlarni guruhlash, induksiya va deduksiya usullaridan keng foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

"Xalqaro moliya munosabatlari bu xalqaro moliya bozori ishtirokchisi bo'lgan shaxsning qaroriga muvofiq tarzda o'ziga tegishli bo'lgan xorijiy valyutalarning harakat jarayonini tavsiflovchi fundamental iqtisodiy kategoriyadir. 1970-yillarda

xalqaro moliya tizimida sezilarli o'zgarishlar sodir bo'ldi va mazkur o'zgarishlar ta'sirida zamonaviy jahon valyuta-moliya tizimi shakllana boshladi"[4].

Xalqaro moliya munosabatlari rivojlanishiga jahon iqtisodiyotida bo'lib o'tgan boshqa muhim voqea-hodisalar ham ma'lum ma'noda ijobiy va salbiy jihatdan ta'sir ko'rsatdi.

1-rasm. Xalqaro moliya tizimining tuzilmaviy tarkibi[5]

Jahon moliyaviy muhitida xalqaro moliya tizimining barcha tashkiliy elementlari mujassamlashadi. Jahon moliyaviy muhiti – investorlar va korporatsiyalar moliyasi, banklar boshqaruvchilari qabul qiluvchi qarorlarga ta'sir ko'rsatadi hamda jahon moliya bozori o'sishi sharoitini aniqlaydi.

Xalqaro moliya munosabatlarining subyektlari esa quyidagilar: davlat, korxona, tashkilotlar, firmalar hamda xalqaro tashkilotlar va moliya institutlari, transmilliy korporatsiyalar, transmilliy banklar, birjalar, jismoniy shaxslar. Xalqaro moliya munosabatlari turli mamlakatlarning xo'jalik yurituvchi subyektlari o'rtasida, davlat va boshqa mamlakatlar xukumatlari hamda xalqaro tashkilotlar o'rtasida, davlat va korxonalar bilan xalqaro moliya institutlari o'rtasida yuzaga kelishi mumkin.

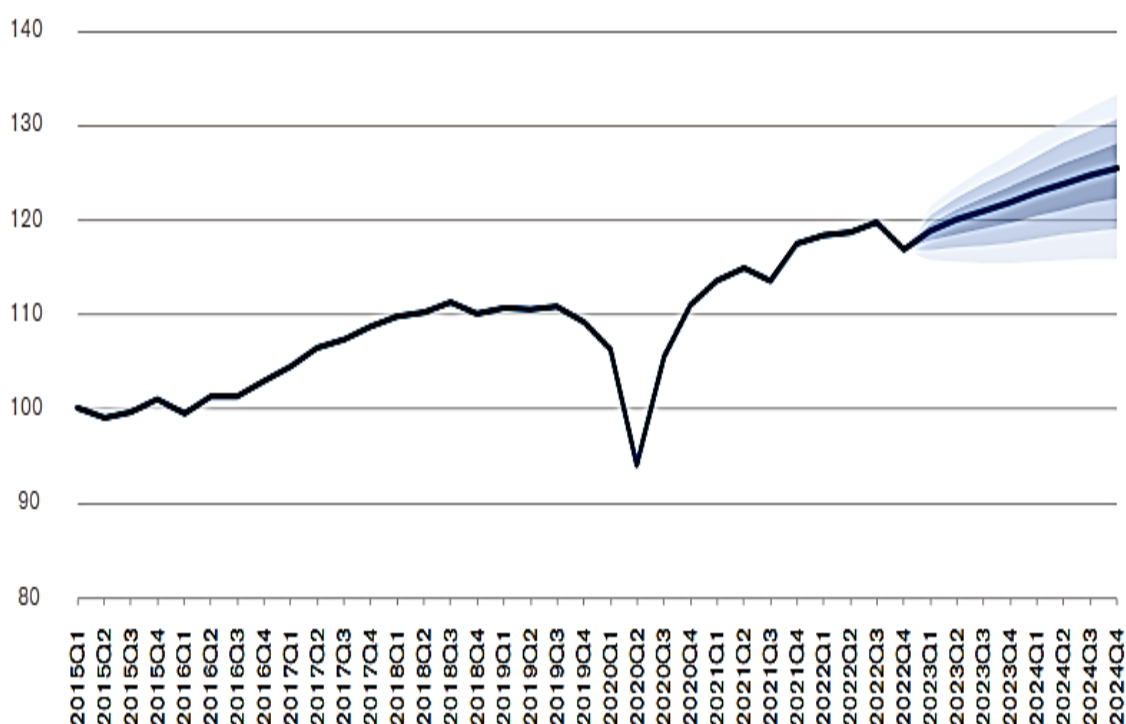
Asosiy funksiyalari	valyutalar ayriboshlash va hisob-kitob tizimi shartlarining birxillashuvi;
	valyuta kurslari rejimlarini tartiblashtirish va valyuta cheklovlarini tartibga solish;
	xalqaro valyuta likvidligini tartibga solish;
	kredit, sug'urta, investitsiya va fond operatsiyalari xalqaro qoidalarini birxillashtirish;
	mazkur funksiyalarni amalga oshiruvchi va nazorat qiluvchi xalqaro moliya institutlarini tashkil etish.

2-rasm. Xalqaro moliya tizimining asosiy funksiyalari[6]

Davlat - xalqaro moliya sohasida faoliyat ko'rsatuvchi asosiy subyekt hisoblanadi. Markaziy banklar – bu iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solish organlari bo'lib, ularga monopol tarzda banknotalar chiqarish, pul muomalasi, kredit va valyuta kursini tartibga solish, valyuta zahiralarini saqlash vazifalari birlashtirilgan. Xalqaro tashkilotlar – ular xalqaro shartnoma asosida tashkil etilgan bo'lib, doimiy faoliyat ko'rsatuvchi organlarga ega bo'lgan holda jahon xo'jaligi birliklarining iqtisodiy, ijtimoiy rivojlanishiga yordamlashish vazifalarini bajaradi. Xalqaro valyuta-kredit va moliya tashkilotlari – jahon iqtisodiyotini barqarorlashtirish maqsadida xalqaro valyuta va moliya- kredit munosabatlarini tartibga solish uchun davlatlararo kelishuvlar asosida tashkil etilgan iqtisodiy tashkilotlar. Xalqaro moliyaning rivojlanishida transmilliy korporatsiyalar va transmilliy banklar kabi subyektlar muhim rol o'ynaydi.

Xalqaro moliya tizimi va moliya munosabatlarining rivojlanish evolyutsiyasi jahon iqtisodiyotining rivojlanish jarayoniga uzviy bog'liqdir. Xalqaro moliya tizimi jahon xo'jaligining shakllanishi jarayonida alohida o'rin tutadi. Xalqaro moliya munosabatlari asta-sekin jahon xo'jaligining tarkibiy elementiga aylana brogan. Hozirgi vaqtda xalqaro moliya munosabatlarini jahon xo'jaligining rivojlanishi natijasida shakllangan mustaqil iqtisodiy tizim sifatida baholash mumkin.

Yangi axborot va kommunikatsiya texnologiyalarining yuzaga kelishi, tez harakatlanuvchi kompyuter texnikasi, uyali telefon aloqasi, kibernetika, tarmoq texnologiyalari, Internet global tarmog'ining yaratilishi bilan boshqa texnik yutuqlar ham birin-ketin paydo bo'ldi.

3-rasm. Jahon tovar savdosi hajmi, (2015-2024-yillar 4-chorak)[7]

Milliy moliya va kapital bozorlarining liberallasuvi axborot texnologiyalarining jadal takomillashuvi va milliy iqtisodiyotlarning globallasuvi bilan birgalikda moliyaviy innovatsiyalarni faollashtirdi va transchegaraviy kapital harakatining o'sishiga turtki bo'ldi. Moliyaviy vositachilikning globallasuvi qisman transchegaraviy oqimlarning oraliq mexanizmlariga bo'lgan talabga javob bo'lsa, qisman moliyaviy xizmatlar savdosidagi to'siqlarning kamayishi va xorijiy moliya institutlarining ichki kapital bozorlariga kirishini tartibga soluvchi liberallashtirilgan qoidalarga javobdir.

Texnologik taraqqiyot va moliyaviy liberallasuvi tufayli vositachilik xizmatlarini yetkazib beruvchilar o'rtasida raqobat kuchaydi. Ko'pgina mamlakatlarda tartibga soluvchi organlar kengroq doiradagi institutlarga moliyaviy xizmatlar ko'rsatishga ruxsat berish uchun moliyaviy vositachilikni tartibga soluvchi qoidalarini o'zgartirdi va nobank moliya institutlarining yangi sinflari, shu jumladan institutsional investorlar paydo bo'ldi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, xalqaro moliya tizimi – ikki yoki undan ko'p bo'lgan mamlakatlar o'rtasidagi makroiqtisodiy munosabatlar va ularning pul operatsiyalari bilan shug'ullanadigan moliyaviy iqtisodiyotning tizimi. Foiz stavkasi, ayirboshlash kursi, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va valyuta kabi tushunchalar ushbu moliya tizimiga kiradi. Biz globallashtgan dunyoda yashamoqdamiz. Rivojlangan mamlakatlar rivojlanayotgan mamlakatlardan arzon ishchi kuchini, rivojlanayotgan mamlakatlar esa xizmatlar va mahsulotlarni izlaydi. Ikki davlat o'rtasida savdo sodir bo'lganda, ular moliyaviy integratsiyaga kirishishadi. Biroq, moliyaviy globallashtuv va moliyaviy integratsiya, asosan, turli tushunchalardir. Moliyaviy integratsiya deganda alohida davlatning xalqaro kapital bozorlari bilan aloqasi tushuniladi. Shubhasiz, bu tushunchalar bir-biri bilan chambarchas bog'liq.

Barcha o'rganishlarni umumiy xulosa sifatida keltiradigan bo'lsak bizda integratsiya borasida bir qancha yechimini kutayotgan muammolar mavjud, va ulardan ba'zilarini keltirib o'tamiz:

1. Yuqori moliyaviy integratsiyalashgan mamlakatlar bilan tashqi savdo balansimiz doimiy manfiyligicha qolmoqda, bundan tashqari savdo infrastrukturasining yaxshi tashkil etilmaganligi;

2. Xalqaro moliya tashkilotlari biz uchun faqat kredit olish vositasi va manbaasiga aylanib boryapti;

3. Mavjud tizim va qonunchiligimiz zamonaviy dunyo talabiga javob bera olmayapti, biz hali hamon investorlar uchun riski yuqori zona bo'lib ko'rinmoqdamiz;

4. Erkin valyuta munosabatlariga juda kech qadam qo'yganimiz, investorlar va boshqa turdagi kapital egalari uchun valyutamizning mobil emasligi;

5. Iqtisodiyot uchun asosiy qon tomirlari vazifasini o'tovchi banklarning nomustaqilligi, yangi innovatsiyalar o'rniga doimiy ravishda eskirgan tizimdan foydalanib kelayotganligi.

Ushbu muammolarni hal etishda faqatgina nazariy tomondan emas amaliyot bilan yaqindan tanishgan holda quyidagi takliflar amalga oshirilsa Respublikamizning global moliya tizimida o'z o'rniga ega bo'ladi:

- birinchidan, xalqaro savdo-moliya sohasiga integratsiyaga kirishishda mamlakatimizga yuqorida ta'kidlaganimizdek infrastruktura talab etiladi. Ya'ni, O'zbekiston dengizga chiqish uchun ikkita mamlakat chegarasini kesib o'tishi zarur. Mustaqillik yillarida zamonaviy yo'l-transport infratuzilmasini shakllantirish, chet mamlakatlar bilan bog'laydigan ilg'or transport-kommunikatsiya tarmoqlarini yaratish, dunyo bozorlariga yangi yo'llarni ochish muammoni kompleks hal qilish imkonini berishi mumkin;

- ikkinchidan, xalqaro moliya tashkilotlaridan faqatgina kredit jalb qilib emas, ulardagi yuqori salohiyatli mutaxassislarni tizimga olib kirish zarur deb o'ylaymiz.

- uchinchidan, biz tezroq moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tishimiz kerak, aynan mana shu kichik detal investorlar oqimini bir necha barobar oshirish imkonini beradi, hozirgacha foydalaniladigan milliy standartta qilingan hisobotlarni qaytadan tarjima qilish amaliyoti yechim emas;

- to'rtinchidan, xalqaro moliya bozoriga kirish amaliyotini jadallashtirishimiz zarur, xalqaro valyuta birjalarida so'm bilan savdolarni amalga oshirish jarayonini yo'lga qo'yish zarur, bundan tashqari valyutamiz tebranishini tartibga solish eng muhim qilinadigan ishlardan biri hisoblanadi;

- beshinchidan, bank tizimimizni imkon qadar tezroq erkinlashtirish choralarini ko'rish kerak, Davlat banklarini xususiy sektorga taqsimlab tizimga hukumat aralashuvini minimallashtirish zarur.

Hozirgi urish davrida tizim oldida yana bir muammo paydo bo'ldi, endilikda erkin savdo va bank faoliyatida sanksiyalarga tushib qolish ehtimoli kelib chiqmoqda. Global moliyaning muhim unsurlaridan biri bo'lgan swift tizimidan uzilib qolish

ehtimoli hozirgi moliya tashkilotlarining har birida mavjud. Shularni inobatga olgan holda ushbu tizimga muqobil variantlarni ko‘rish zarur deb hisoblaymiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Aliyev A.A. Tashqi Iqtisodiy faoliyatni davlat tomonidan tartibga solish, o‘quv qo‘llanma, 2007, 10 - b
2. Под ред. Слепова В.А, Звоновой Е.А, Международный финансовый рынок. / – М.: Магистр, 2009. С. 34. //
3. Под ред. Слепова В.А, Звоновой Е.А.. Международный финансовый рынок. / – М.: Магистр, 2009. С. 34. //
4. Ataniyazov J.X., Alimardonov E.D.; Xalqaro moliya munosabatlari. Darslik — Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2014. – 8-9b.
5. Ataniyazov J.X., Alimardonov E.D.; Xalqaro moliya munosabatlari. Darslik — Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2014.
6. Ataniyazov J.X. , Alimardonov E.D. Xalqaro moliya munosabatlari. Darslik. O‘zbekiston faylasuflari milliy nashriyoti. T.:2014y
7. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/trade_outlook23_e.pdf, page 7.
8. Mukesh Ralhan “Determinants of capital flows: a cross country analysis”. Department of Economics, University of Victoria, Victoria B.C., Canada. 2017, 568b.
9. Vahobov A, Burxanov U, Jumayev N, “Xalqaro moliya munosabatlari”, Toshkent moliya instituti, T: 2013,433b
10. Axmedov I, Hamidov O, Iminov Z. “Xalqaro iqtisodiy tashkilotlar”, o‘quv qo‘llanma, Toshkent Davlat iqtisodiyot universiteti, 2011, 276b.
11. Colin D. Campbell, Edwin G. Golan. “Money, banking, and monetary policy”, the Dryden Press, a division of Holt,2017, 596b.
12. Paramasivan C, Subramanian T. “Financial management”, New age international publishers, Vivekananda college of arts and sciences for women, 2019, 404 b.

13. Ismailova N, Axrarova D. “Xalqaro savdoning rivojlanish tendensiyalari”, Toshkent 2013, 190 bet
14. Nazarova X, Xalilov A, Azimov I. “Xalqaro iqtisodiy integratsiya”. Darslik, T.: TAFAKKUR, 2010.
15. Jeff Madura “International financial management” 11 edition. . 2018, 781b.
16. Heribert Golsong “International organizations in General Universal international organizations an cooperation” 2018, 305b.
17. Eiteman Stonehill Moffett “Multinational business finance” 2013, 13th edition 651 pages.